

Leo Trotskij

Till försvar för oktober ("Köpenhamnsstalet")

På hösten 1932 inbjöd en dansk socialdemokratisk studentgrupp Trotskij till Köpenhamn för att tala vid ryska revolutionens femtonårsjubileum. Talet hölls 27 november 1932 inför en publik på omkring tvåtusen personer. Isaac Deutscher skriver i "Den förvisade profeten":

Eftersom myndigheterna satt som villkor för hans framträdande, att han inte fick ta upp kontroversiella frågor, talade han förhållandevis akademiskt och gav sina åhörare en sammanfattning av innehållet i de tre volymer som utgjorde hans just färdigskrivna "Den ryska revolutionens historia". Hans återhållsamhet dolde inte djupet och styrkan i hans övertygelse. Hans föredrag var ett rättfärdigande av oktoberrevolutionen och det var desto effektivare som det var fritt från urskuldanden och öppet erkännande av revolutionens mindre misslyckanden och felgrepp. Nästan tjugofem år senare fanns det fortfarande åhörare från den kvällen som med stor uppskattning mindes föredraget som en oratorisk prestation.

Tillåt mig inleda med att beklaga att jag inte kan tala inför en Köpenhamnspublik på det danska tungomålet. Låt oss inte fråga oss om åhörarna förlorar på det. Vad talaren anbelangar, berövar hans okunnighet om det danska språket honom möjligheten att bekanta sig med det skandinaviska levnadssättet och den skandinaviska litteraturen direkt, i original. Och det är en stor förlust.

Det tyska språket, till vilket jag tagit min tillflykt, är rikt och mäktigt. Min tyska är emellertid ganska begränsad. Att diskutera komplicerade frågor med tillräcklig frihet är dessutom endast möjligt på ens modersmål. Jag måste därför på förhand be om åhörarnas överseende.

Den första gången jag besökte Köpenhamn var vid den Internationella Socialistkongressen, och jag har bara behagliga minnen av er stad. Men det är mer än ett kvarts sekel sedan. Det har flutit mycket vatten i Öresund och fjordarna sedan dess. Och inte bara vatten. Kriget knäckte ryggraden på det gamla Europa. Det har flutit mycket blod i Europas sjöar och floder. Mänskligheten, och i synnerhet mänskligheten i Europa, har genomgått många prövningar, har blivit dystrare och mer bitter. Världen har gått in i en era av stora förändringar. Dess yttersta uttryck är krig och revolutioner.

Innan jag övergår till ämnet för mitt föredrag, revolutionen, ser jag det som min plikt att rikta mitt tack till organisatörerna av detta möte, den socialdemokratiska studentrörelsen i Köpenhamn. Jag gör det i egenskap av politisk motståndare. Förvisso har mitt föredrag historiskt vetenskapliga och inte politiska syften. Jag vill betona detta redan från början. Men det går inte att tala om den revolution ur vilken Sovjetrepubliken uppstod utan att inta en politisk ståndpunkt. Som föredragshållare befinner jag mig under samma fana som när jag deltog i revolutionen.

Före kriget [Första världskriget – ö.a.] tillhörde bolsjevikpartiet den internationella socialdemokratiska rörelsen. När den tyska socialdemokratin 4 augusti 1914 röstade för krigskrediterna bröts dessa band en gång för alla, och bolsjevismen inledde en oavbruten och oförsonlig kamp mot socialdemokratin.

Betyder det att organisatörerna av detta möte gjorde ett misstag i att inbjuda mig som talare? På denna punkt kommer publiken inte att kunna döma förrän efter mitt föredrag. För att rättfärdiga att jag tackade ja till att redogöra för den ryska revolutionen, måste jag få påpeka att under mina trettiofem år av politisk verksamhet har frågan om den ryska revolutionen varit den teoretiska och praktiska axeln för mina intressen och handlingar. Mina fyra år i Turkiet ägnades främst åt en noggrann historisk genomgång av den ryska revolutionens problem. Kanske detta faktum i viss mån berättigar min förhoppning att åtminstone delvis kunna hjälpa inte bara mina vänner

och sympatisörer, utan också mina motståndare, att bättre förstå de många sidor av revolutionen som tidigare undgått dem. I alla händelser är syftet med mitt föredrag att hjälpa till att förstå. Jag tänker inte göra propaganda för revolutionen, eller uppmana er att ansluta er till revolutionen. Jag tänker förklara revolutionen.

Jag vet inte om det i den skandinaviska Olympen fanns någon speciell upprorets gudinna. Knappast! Hursomhelst ska vi inte ta hennes ynnest i anspråk idag. Vi ska tillägna vår föreläsning till Snotra, kunskapens gamla gudinna. Även om revolutionen är ett brinnande drama, ska vi försöka behandla den lika lidelsefritt som en anatom. Om det gör talaren torrare, så hoppas jag att åhöraren inte lägger honom det till last.

Den materialistiska historieuppfattningen

Låt oss inleda med några elementära sociologiska principer, som utan tvivel är bekanta för er alla, men vilka vi måste fräscha upp för att kunna närma oss ett så komplicerat fenomen som revolutionen.

Det mänskliga samhället är en samarbetsform som vuxit fram ur historien, i kampen för tillvaron och för att säkra det uppväxande släktets överlevnad. Ett samhälles karaktär avgörs av karaktären på dess ekonomi. Ekonomins karaktär avgörs av dess produktionsmedel.

För varje stor era i produktivkrafternas utveckling finns det en motsvarande samhällsregim. Alla hittillsvarande samhällsregimer har tillförsäkrat den härskande klassen enorma fördelar. Från detta framgår klart att samhällsregimer inte är eviga. De uppstår historiskt och blir sedan hinder för en vidare utveckling. ”Allt som uppstår förtjänar att krossas.”

Men ingen härskande klass har lämnat ifrån sig makten frivilligt och fredligt. När det gäller frågor om liv och död har förnuftsresonemang aldrig ersatt våldsargument. Det är kanske ledsamt men icke desto mindre sant. Det är inte vi som har skapat denna värld. Vi måste ta den som den är.

Revolutionens innebörd

Revolution betyder förändring av samhällsordningen. Den överför makten från en förbrukad klass till en annan uppåttstigande klass. Upproret är det våldsammaste och mest kritiska ögonblicket i två klassers kamp om makten. Upproret kan leda till verklig seger för revolutionen och upprättandet av en ny samhällsordning först när det har sin grund i en progressiv klass, som runt sig kan samla den överväldigande majoriteten av folket.

Till skillnad från naturförlopp görs revolutionen av människor och genom människor. Men under revolutionens gång kan människan också handla under inflytande från samhällsförhållanden som de inte valt frivilligt, utan vilka är ett resultat av historien och som oavvisligt pekar ut vilken väg de måste följa. Av denna, och endast denna, orsak följer revolutionen vissa lagar.

Men människans medvetande återspeglar inte bara passivt sina objektiva förhållanden. Det har för vana att reagera aktivt på dem. Vid vissa tillfällen blir reaktionen spänd, eldig och antar en masskaraktär. Rättens och maktens murar rivs ner. Massornas aktiva ingripande i de historiska händelserna är i själva verket revolutionens mest oundgängliga element.

Men även den mest stormiga aktivitet kan stanna upp vid demonstrationer eller uppror utan att gå vidare till en revolution. Massornas uppror måste leda till störtandet av en klass' herravälde och upprättandet av en annan klass' makt. Först då har vi en fullständig revolution. Ett massuppror är inget isolerat företag som kan frammanas närhelst man önskar. Det representerar ett objektivet betingat element i revolutionens utveckling, på samma sätt som en revolution utgör en objektivet betingad process i samhällets utveckling. Men om de nödvändiga villkoren för

upproret existerar, så kan man inte bara vänta passivt med öppen mun. Som Shakespeare säger: ”Det finns tillfällen i människans liv som, om de utnyttjas rätt, leder till framgång.”

För att kunna sopa undan den utlevade samhällsordningen måste den progressiva klassen inse att stunden är inne och ställa sig uppgiften att erövra makten. Här har vi skådeplatsen för medveten revolutionär verksamhet, där förutseende och beräkning förenas med vilja och mod. Med andra ord: här är skådeplatsen för partiets verksamhet.

”Statskuppen”

Det revolutionära partiet förenar inom sig blomman av den progressiva klassen. Utan ett parti som kan finna sig till rätta i sin omgivning, bedöma händelseutvecklingens framsteg och tempo och tidigt vinna massornas förtroende är den proletära revolutionens seger omöjlig. Sådana är de objektiva och subjektiva faktorernas ömsesidiga förhållanden under ett uppror och en revolution.

Som ni känner till är det vanligt att opponenter under en dispyt, speciellt teologiska sådana, misskrediterar den vetenskapliga sanningen genom att driva den till en absurditet. Denna metod kallas inom logiken för ”*reductio ad absurdum*”. Vi ska försöka använda en motsatt metod: det vill säga vi ska inleda med en absurditet för att än säkrare komma fram till sanningen. Hursomhelst kan vi inte klaga på att det saknas absurditeter. Låt oss ta en av de nyaste och dummaste.

Den italienske författaren Malaparte, som är något av en fascistisk teoretiker – det finns sådana också – gav för inte så länge sedan ut en bok om hur man gör statskupper. Givetvis ägnar författaren ett inte obetydligt antal sidor av sin ”analys” åt oktoberupproret. I motsats till Lenins ”strategi”, som var knuten till Rysslands samhälleliga och politiska förhållanden 1917, var ”Trotskijs taktik”, med Malapartes ord, ”tvärtom inte knuten till de allmänna förhållandena i landet.” Det är bokens huvudtanke!

Malaparte tvingar i sin bok Lenin och Trotskij att föra en rad samtal där båda deltagarna är lika djupsinniga som Malaparte någonsin varit. Som svar på Lenins beaktande av upprorets sociala och politiska förutsättningar, låter Malaparte sin Trotskij säga: ”Din strategi kräver alltför många gynnsamma omständigheter; upproret behöver ingenting, det är sig själv nog.”

Ni hör. ”Upproret behöver ingenting!” Där har vi den, kära åhörare, den absurditet som måste hjälpa oss att närma oss sanningen. Författaren upprepar envist att vid oktoberrevolutionen segrade inte Lenins strategi utan Trotskijs taktik. Enligt honom hotar denna taktik nu till och med de europeiska staternas grundvalar. ”Lenins strategi”, jag citerar ordagrant, ”är inget omedelbart hot mot Europas regeringar. Men Trotskijs taktik utgör ett aktuellt och dessutom permanent hot.” Ännu mer konkret: ”Sätt Poincaré i Kerenskijs ställe och den bolsjevikiska statskuppen 1917 skulle lyckas lika bra.” Det är svårt att tro att denna bok har översatts till flera språk och tas på allvar.

Vi söker förgäves upptäcka om det överhuvudtaget finns något behov av Lenins historiskt betingade strategi, om ”Trotskijs taktik” i varje situation kan fullfölja samma uppgifter. Och varför är lyckade revolutioner så ovanliga om det räcker med några tekniska recept för att de ska lyckas?

Den dialog mellan Lenin och Trotskij som den fascistiske författaren presenterar är till innehåll såväl som form, från början till slut ett smaklöst påhitt. Det finns många sådana påhitt i omlopp i världen. I Madrid till exempel har det givits ut en bok, **La Vida del Lenin** (Lenins liv), för vilken jag har lika lite ansvar som för Malapartes taktiska recept. Veckotidningen *Estampa* i Madrid publicerade i förhand hela kapitel av denna bok som Trotskij påstods ha skrivit om Lenin, en bok som innehåller horribla vanhelganden av minnet av en man som jag höll och fortfarande håller högre än någon annan av mina samtida.

Men låt oss lämna förfalskarna åt sitt öde. Gamle Wilhelm Liebknecht¹, far till den oförglömlige kämpen och hjälten Karl Liebknecht, brukade säga: ”Revolutionära politiker måste skaffa sig tjockt skinn.” Doktor Stockman² rekommenderade ännu mer uttryckligt, att var och en som tänkte sig att handla mot samhällsopinionen skulle undvika att sätta på sig nya byxor. Vi ska notera dessa goda råd och gå vidare på dagordningen.

Orsaken till oktoberrevolutionen

Vilka frågor reser oktoberrevolutionen hos varje tänkande människa?

1. Varför och hur ägde denna revolution rum? Mer konkret, varför segrade den proletära revolutionen i ett av Europas mest efterblivna länder?
2. Vilka resultat har oktoberrevolutionen uppnått?, och slutligen
3. Har oktoberrevolutionen bestått provet?

Den första frågan, om orsakerna, kan nu besvaras mer eller mindre uttömmande. Jag har försökt göra detta in i minsta detalj i min **Ryska revolutionens historia**. Här kan jag bara ta upp de viktigaste slutsatserna.

Lagen om den ojämna utvecklingen

Det faktum att proletariatet kom till makten för första gången i ett så efterblivet land som det tsaristiska Ryssland verkar egendomligt bara vid en första anblick. I själva verket är det helt i linje med historiens lagar. Det kunde ha förutsetts och det förutsågs. Än mer, på grundval av dessa förutsägelser utarbetade de revolutionära marxisterna sin strategi långt innan de avgörande händelserna

Den första och mest allmänna förklaringen är: Ryssland är ett efterblivet land, men bara en del av världsekonomin, bara en del av det kapitalistiska världssystemet. I denna mening löste Lenin gåtan med den ryska revolutionen med den korthuggna formuleringen ”Kedjan brast i sin svagaste länk”.

En grov illustration: [Första världs-]kriget, resultatet av världsimperialismens motsättningar, drog i sin malström in länder i olika utvecklingsstadier, men det ställde samma krav på samtliga deltagare.

Det är uppenbart att krigets bördor måste bli särskilt kännbara för de mest efterblivna länderna. Ryssland blev det första landet som tvingades lämna slagfältet. Men för att slippa kriget måste det ryska folket störta den härskande klassen. På detta sätt brast krigets kedja i sin svagaste länk.

Men krig är inga utifrån kommande katastrofer, som jordbävningar, utan, som Clausewitz³ sade, politikens fortsättning med andra medel. Under det senaste kriget uttrycktes bara det imperialistiska systemets huvudtendenser i ”fredstid” på ett mer grovt sätt. Ju mer utvecklade produktivkrafterna blev, desto hårdare blev konkurrensen på världsmarknaden, ju hårdare blev motsättningarna, och ju vansinnigare kapprustningarna – och i denna mån allt besvärligare för de svagare deltagarna. Av just detta skäl blev de efterblivna länderna de första att falla samman. Världskapitalismens kedja tenderar alltid att brista i sin svagaste länk.

Om, som ett resultat av exceptionella eller särskilt ogynnsamma förhållanden – låt oss säga en framgångsrik militär invasion utifrån eller ohjälpliga misstag från sovjetregeringens sida – kapitalismen skulle återuppstå i Sovjetunionen, så skulle också dess historiska brister

¹ **Wilhelm Liebknecht** (1826-1900), tillsammans med Bebel grundare av den tyska socialdemokratin.

² **Doktor Stockman**, huvudperson i Ibsens ”En folkefiende”.

³ **Karl von Clausewitz** (1780-1831), preussisk officer och militärteoretiker, mest känd för sina böcker om krigsvetenskap.

oundvikligen uppstå, och en sådan kapitalism skulle i sin tur snart bli offer för samma motsättningar som orsakade explosionen 1917. Inga taktiska tricks kunde ha frambringat oktoberrevolutionen. Det revolutionära partiet kan när det kommer till kritan bara anta rollen som förlossningsläkare, som tvingas ta till ett kejsarsnitt.

Som svar på detta kan man säga: ”Dina allmänna överväganden kanske kan förklara varför det gamla Ryssland måste lida skeppsbrott, ett land där en efterbliven kapitalism och en utfattig bondeklass styrdes av en parasiterande adel och en rutten monarki. Men i liknelsen med kedjan och dess svagaste länk saknas lösningen till den verkliga gåtan: Hur kunde den socialistiska revolutionen segra i ett efterblivet land? Historien känner fler än ett exempel där länders och civilisationers förfall och gamla klassers sammanbrott inte fick någon progressiv efterträdare. Vid första anblick borde det gamla Rysslands sammanbrott snarare ha förvandlat landet till en kapitalistisk koloni än till en socialistisk stat.”

Denna invändning är mycket intressant. Den för oss direkt till pudelns kärna. Och ändå är invändningen felaktig; man kan säga att den saknar harmoni. Å ena sidan utgår den från en överdriven uppfattning om Rysslands efterblivenhet, å den andra från en felaktig teoretisk uppfattning av historisk efterblivenhet överhuvudtaget.

Levande varelser, inklusive människan, genomgår likartade utvecklingsstadier under sitt liv. Hos ett normalt femårigt barn finns det en viss proportion mellan barnets vikt och kroppsdelarnas och de inre organens storlek. Men när det gäller människans medvetande är situationen helt annorlunda. Till skillnad från anatomin och fysiologin kännetecknas psyket, både individens och kollektivets, av en oerhörd absorptionsförmåga, flexibilitet och tänjbarhet. Här ligger människans överlägsenhet över sina närmaste släktingar, aporna. Ett absorberande och flexibelt psyke, förutsättningen för historiska framsteg, ger de samhällsliga ”organismerna”, till skillnad från de verkliga det vill säga biologiska organismerna, en oerhört varierande inre struktur. Nationernas och staternas, speciellt de kapitalistiska staternas, utveckling är varken likformig eller rätlinjig. Olika stadier i samhällsutvecklingen, till och med raka motsatser, stöter på varann och sammanblandas i ett och samma land.

Lagen om den sammansatta utvecklingen

Låt oss inte glömma, ärade åhörare, att historisk efterblivenhet är ett relativt begrepp. Eftersom det finns både efterblivna och utvecklade länder, så utövar de också ett ömsesidigt inflytande på varandra: vi har de utvecklade ländernas påtryckningar på de efterblivna; vi har de efterblivna ländernas behov att komma i kapp de utvecklade, låna deras teknologi och vetenskap, etc.. På detta sätt uppstår den sammansatta utvecklingen: inslag av efterblivenhet blandas med senaste skriket inom världsteknologin och vetenskapen. För att undkomma sin efterblivenhet tvingas de historiskt efterblivna länderna till sist rusa före de andra länderna.

Det kollektiva medvetandets flexibilitet gör det möjligt att, under vissa förhållanden, på det samhällsliga planet uppnå resultat som inom individualpsykologin kallas att ”övervinna mindervärdeskomplex”. I denna mening kan vi säga att oktoberrevolutionen var det ryska folkets heroiska sätt att övervinna sin egen ekonomiska och kulturella underlägsenhet.

Men låt oss övergå från dessa historiskt-filosofiska, kanske något abstrakta generaliseringar, och ställa samma fråga på ett konkret sätt, det vill säga i ljuset av levande ekonomiska fakta. Rysslands efterblivenhet uttrycktes i början av 1900-talet klarast i det faktum att industrin utgjorde en liten del i jämförelse med jordbruket, staden var en minoritet i jämförelse med byn, proletariet var litet i jämförelse med bondeklassen. I sin helhet innebar det att produktiviteten var låg.

Det räcker att nämna att just innan kriget, när det tsaristiska Ryssland stod på sin höjdpunkt, var nationalinkomsten åtta till tio gånger lägre än i USA. I siffror uttrycker detta efterblivenhetens ”omfattning”, om ordet ”omfattning” alls kan användas i frågan om efterblivenhet.

Men samtidigt visade sig lagen om den sammansatta utvecklingen på det ekonomiska området, både när det gäller enkla och komplicerade fenomen. Ryssland hade knappt några stora vägar, men tvingades ändå bygga järnvägar. Utan att genomgå Europas hantverkar- och manufakturstadium, övergick Ryssland direkt till mekaniserad produktion. Det är de efterblivna ländernas öde att hoppa över mellanliggande stadier.

Samtidigt som jordbruket befann sig på en medeltidsnivå, så befann sig Rysslands industri på samma nivå som de framskridna länderna, om inte i omfattning så åtminstone till arten, och i vissa avseenden gick de före dem. Det räcker att säga, att i USA var mindre än 18% av arbetarna anställda i företag med mer än tusen anställda, medan motsvarande siffra i Ryssland var 41%. Detta faktum är svårt att sammanjämka med den vanliga uppfattningen om Rysslands ekonomiska efterblivenhet. Å andra sidan motsäger det inte denna efterblivenhet, utan kompletterar den på ett dialektiskt sätt.

Samma motsägelsefulla mönster fanns i landets klasstruktur. Det europeiska finanskapitalet industrialiserade Rysslands ekonomi i ett allt snabbare tempo. I och med det antog industribourgeoisin en storskalig kapitalistisk och antifolklig karaktär. Dessutom bodde de utländska aktieägarna utomlands. Arbetarna, å andra sidan, var naturligtvis ryssar. Mot den numeriskt svaga ryska borgarklassen, som saknade nationella rötter, stod därför ett relativt starkt proletariat, med starka rötter i folkdjupen.

Proletariatets revolutionära egenskaper gynnades av det faktum, att Ryssland, i egenskap av ett efterblivet land, var tvunget att försöka hinna ikapp sina konkurrenter, och därmed inte hade kunnat frambringa sin egen konservatism, vare sig på det samhällseliga eller politiska planet. England – världens äldsta kapitalistiska land – anses med rätta vara Europas, ja världens, mest konservativa land. Det land i Europa som var mest befriat från konservatism var högst sannolikt Ryssland.

Men Rysslands unga, friska, beslutsamma proletariat var ändå bara en liten minoritet i landet. Deras makt fann sina revolutionära reserver utanför själva proletariatet – hos bönderna, som levde i halv livegenskap, och hos de förtryckta nationaliteterna.

Bönderna

Jordfrågan var revolutionens grund. De nya kapitalistiska utsugningsmetoderna gjorde det gamla feudala och monarkistiska systemet dubbelt outhärdligt. Böndernas jordegendomar uppgick till omkring 140 miljoner desjatiner⁴. Men av dessa ägde trettiotusen stora jordägare tillsammans 70 miljoner desjatiner, det vill säga i genomsnitt drygt två tusen desjatiner var, med andra ord lika mycket som 10 miljoner bondefamiljer. *Denna statistik över jordinnehavet utgjorde ett färdigt program för en jordbruksrevolt.*

1917 skrev adelsmannen Bokorkin till ämbetsmannen Rodzianko, ordförande för den sista duman: ”Jag är godsägare, och jag kan inte få in i mitt huvud att jag måste förlora min jord, och det för att gagna ett otroligt syfte, nämligen ett experiment i socialistiska doktriner.” Men det är just det som är revolutionens uppgift att genomföra det som de härskande klasserna inte kan få in i sitt huvud.

På hösten 1917 var nästan hela landet skådeplatsen för bonderevolter. Av det gamla Rysslands 624 län berördes 482, det vill säga 77%, av denna rörelse! Återskenet från de brinnande byarna lyste upp scenen för upproret i städerna.

Men böndernas krig mot godsägarna – kan man genmäla – är ett av den borgerliga revolutionens klassiska element, och ingalunda en del av den proletära revolutionen!

⁴ En **desjatin**, gammalt ryskt ytmått, motsvarande ca 1,46 ha.

Helt riktigt, svarar jag – så var det förr. Men det kapitalistiska samhällets oförmåga att överleva i ett historiskt efterblivet land visade sig allra klarast i det faktum att bondeupproren inte drev de borgerliga klasserna i Ryssland framåt, utan tvärtom för gott förpassade dem till reaktionens sida. Om inte bönderna ville bli helt ruinerade, återstod bara för dem att sluta upp bakom industriproletariatet. Denna revolutionära sammanslutning mellan två förtryckta klasser förutsågs på ett genialt sätt av Lenin och förbereddes av honom långt i förväg.

Om borgarklassen modigt hade löst jordfrågan, skulle det ryska proletariatet uppenbarligen inte ha lyckats gripa makten 1917. Men den giriga och fega ryska bourgeoisin, som för sent trätt fram på scenen, och som allt för tidigt blivit senil, vågade inte lyfta sin hand mot den feodala egendomen. Men därmed överlämnade den makten till proletariatet, och tillsammans med den rätten att förfoga över det borgerliga samhällets öde.

För att sovjetstaten skulle kunna uppstå krävdes alltså två samverkande, historiskt olikartade faktorer: bondekriget, det vill säga en rörelse som kännetecknade det borgerliga samhällets gryning, och ett proletärt uppror, det vill säga en rörelse som tillkännager det borgerliga samhällets nedgång. Just däri består den ryska revolutionens sammansatta karaktär.

När björnen – bonden – väl reser sig på bakbenen, blir hans vrede fruktansvärd. Men han kan inte ge medvetet uttryck åt sin ilska. Han behöver en ledare. För första gången i historien fann de revolterande bönderna en trogen ledare i proletariatet.

Fyra miljoner industri- och transportarbetare ledde etthundra miljoner bönder. Sådant var det naturliga och oundvikliga inbördes förhållandet mellan proletariatet och bönderna i revolutionen.

Den nationella frågan

Proletariatets andra revolutionära reserv utgjordes av de förtryckta nationaliteterna, som till sin huvuddel också utgjordes av bönder. Nära knuten till landets historiska efterblivenhet var statens omfattande utbredning, som spred sig som en oljefläck från centrum i Moskva till periferin. I öster underkuvade den de ännu mer underutvecklade folken, för att med dem som bas lägga under sig de mer utvecklade nationaliteterna i väst. Till de sjuttio miljonerna storryssar, som utgjorde befolkningens huvuddel, lades successivt omkring nittio miljoner av ”andra raser”.

På detta sätt uppstod tsardömet, där den härskande nationen bara utgjorde 43% av befolkningen, medan de återstående 57% utgjordes av nationaliteter med varierande grad av civilisation och rättslöshet. Det nationella förtrycket var oerhört mycket mer brutalt i Ryssland än i grannländerna, och inte bara jämfört med dess grannar i väst, utan också med dem i öst. Det gav den nationella frågan en enorm sprängkraft.

När det gäller både jordfrågan och den nationella frågan genomförde den ryska liberala bourgeoisin bara vissa lättnader av regimens förtryck och våld. Under sina åtta månader vid makten skyndade sig i själva verket Miljukovs och Kerenskijs ”demokratiska” regeringar, vilka återspeglade den storryska borgarklassens och byråkratins intressen, att inpräglade i de missnöjda nationaliteterna: ”Ni kommer bara att få det ni skaffar er med våld”.

Lenin hade redan tidigt insett det oundvikliga i en växande nationell självständighetsrörelse. Under många år kämpade bolsjevikpartiet envetet för rätten till nationellt självbestämmande, det vill säga rätten till fullständigt avskiljande. Bara tack vare denna rakryggade hållning i den nationella frågan kunde det ryska proletariatet gradvis vinna de förtryckta folkens förtroende. Den nationella självständighetsrörelsen, liksom jordbruksrörelsen, gick med nödvändighet mot den officiella demokratin, stärkte proletariatet och gick samman med rörelsen som ledde till oktoberupproret. På detta sätt klargörs gåtan med ett proletärt uppror i ett historiskt efterblivet land.

Den permanenta revolutionen

Långt innan händelserna förutsade marxistiska revolutionärer revolutionens förlopp och det unga ryska proletariats historiska roll. Jag tillåter mig att citera ur ett av mina egna verk från 1905:

Det är möjligt för arbetarna att komma till makten i ett ekonomiskt efterblivet land tidigare än i ett utvecklat land...

Enligt vår åsikt, kommer den ryska revolutionen att skapa villkor, där makten kan övergå i arbetarnas händer – och i händelse av en seger för revolutionen måste detta ske – innan den borgerliga liberalismens politiker har fått någon möjlighet att visa fram hela sin regeringstalang...

Följaktligen är böndernas mest elementära revolutionära intressen... sammanknutet med hela revolutionens öde, det vill säga med proletariats öde. Proletariatet vid makten kommer att framstå för bönderna som den klass som har befriat dem...

Proletariatet kommer att träda in i regeringen som nationens revolutionära representant, som den erkända nationella ledaren i kampen mot absolutism och feodalt barbari...

Det första en proletär regim måste behandla efter maktövertagandet är en lösning av jordbruksfrågan, varav ödet för de stora folkmassorna i Ryssland är beroende.⁵

Jag har tagit mig friheten att citera dessa stycken för att bevisa att den teori om oktoberrevolutionen som jag lägger fram idag inte är någon tillfällig improvisation, och inte konstruerades i efterhand under händelsernas tryck. Nej, den föregick oktoberupproret med många år, i formen av en politisk prognos. Som teori betraktad har den ett värde bara i så måtto som den hjälper till att förutsäga händelseutvecklingen och gör att man kan påverka den på ett meningsfullt sätt. I allmänna termer är detta marxismens ovärderliga betydelse som ett vapen för social och historisk inriktning. Jag ber om ursäkt för att föreläsningens snäva begränsningar inte gör det möjligt för mig att utveckla ovanstående citat. Jag ska därför nöja mig med en kort resumé av detta verk från 1905.

Utifrån sina omedelbara uppgifter är den ryska revolutionen en borgerlig revolution. Men den ryska bourgeoisin är anti-revolutionär. Revolutionens seger är därför möjlig bara som en seger för proletariatet. Men det segerrika proletariatet kommer inte att nöja sig med den borgerliga demokratis program; det kommer att gå vidare till det socialistiska programmet. Den ryska revolutionen kommer att bli den socialistiska världsrevolutionens första stadium.

Detta är teorin om den permanenta revolutionen, som den formulerades av mig 1905. Den har alltsedan dess utsatts för ytterst hård kritik under namnet "trotskism". För att vara mer exakt är det en del av denna teori. Den andra delen, som passar särskilt bra nu, lyder:

De nuvarande produktivkrafterna har för länge sedan vuxit ur sina nationella gränser. Det går inte att tänka sig ett socialistiskt samhälle inom nationella begränsningar. Oavsett hur betydande ekonomiska framsteg en isolerad arbetarstat gör, är programmet för "socialismen i ett land" en småborgerlig utopi. Endast en europeisk och senare världsfederation av socialistiska republiker kan bli den verkliga scenen för ett harmoniskt socialistiskt samhälle. Idag, efter händelsernas prövningar, har jag mindre anledning än någonsin att ta avstånd från denna teori.

Förutsättningarna för oktober

Efter allt som sagts ovan, är det fortfarande värt besväret att påminna oss den fascistiske skribenten Malaparte, som tillskriver mig en taktik som inte har någon strategi och bara består av en rad tekniska recept för upproret, recept som kan tillämpas närsomhelst och varsomhelst?

⁵ Ur **Resultat och framtidsutsikter**, som först utkom 1906. Här citerat ur Partisanförlagets utgåva 1972, s. 43, 51, 55 och 84.

Det är bra att namnet hos den olycklige teoretikern om statskupper gör det lätt att skilja honom från den framgångsrike utövaren av statskupper; ingen riskerar att blanda ihop Malaparte med Bonaparte.⁶

Utan det väpnade upproret den 7 november 1917 skulle inte Sovjetstaten existera. Men upproret föll inte från himlen. Det krävdes en rad historiska förutsättningar för oktoberrevolutionen:

- De gamla härskande klassernas bortvittrande – adeln, monarkin, byråkratin.
- Borgarklassens politiska svaghet, dess avsaknad av rötter bland folkmassorna.
- Bondefrågans revolutionära karaktär.
- Den nationella frågans revolutionära karaktär.⁴
- Proletariatets betydande sociala tyngd.

Till dessa grundläggande förutsättningar måste vi lägga vissa konjunkturella villkor av största betydelse:

- Revolutionen 1905 var den stora skolan, eller med Lenins ord ”generalrepetitionen”, till 1917 års revolution. Sovjeterna, en oersättlig organisatorisk form för den proletära enhetsfronten under en revolution, skapades för första gången år 1905.
- Det imperialistiska kriget skärpte alla motsättningar, slet de tröga massorna ur deras orörlighet och förberedde därmed katastrofens grandiosa omfattning.

Bolsjevikpartiet

Men alla dessa villkor, som var fullt tillräckliga för att revolutionen skulle bryta ut, räckte inte för att garantera proletariatets seger i revolutionen. För denna seger krävdes ytterligare en förutsättning:

- Bolsjevikpartiet.

Jag sätter detta villkor sist bara för att det logiskt faller sig bäst att göra det, inte för att jag anser partiet vara minst viktigt. Nej, långt därifrån. Den liberala borgarklassen kan gripa makten, och har mer än en gång gjort det efter strider den inte deltagit i. Den förfogar över verktyg som är beundransvärt anpassade till detta syfte. Men arbetarmassorna befinner sig i ett annat läge, de är sedan länge vana att ge och inte ta. De arbetar, är tålmodiga så länge de kan, hoppas, tappar tålmodet, reser sig och kämpar, dör, segrar åt andra, blir förrådda, misströstar, böjer åter sina nackar, arbetar igen. Sådan är historien för folkmassorna under alla regimer. För att fast och säkert gripa makten behöver proletariatet ett parti, som vida överträffar övriga partier i tankeklarhet och revolutionär beslutsamhet.

Bolsjevikpartiet, som med rätta mer än en gång beskrivits som historiens mest revolutionära parti, var ett levande koncentrat av Rysslands moderna historia, av allt som var dynamiskt i den. Störtandet av tsarismen hade sedan länge varit en nödvändig förutsättning för ekonomins och kulturens utveckling. Men styrkorna räckte inte för att lösa denna uppgift. Bourgeoisin fruktade revolutionen. Intelligentsian försökte få bönderna på fötter. Bonden, som inte kunde generalisera sina egna lidanden och strävanden, besvarade inte denna vädjan. Intelligentsian beväpnade sig med dynamit. En hel generation gick till spillo under dessa strider.

1 mars 1887 genomförde Alexander Uljanov⁷ det sista betydande terroristdådet. Mordförsöket mot Alexander III misslyckades. Uljanov och de andra deltagarna avrättades. Försöket att ersätta den revolutionära klassen med kemiska preparat misslyckades. Inte ens den mest heroiska

⁶ **Napoleon Bonaparte I** (1769-1821), grep makten efter en statskupp 1804, gjorde slut på Frankrikes första republik, och utropade Frankrike till kejsardöme och sig själv till kejsare. Störtades 1815.

⁷ **Alexander Iljitj Uljanov** (1868-1887) tog frivilligt på sig hela skulden för mordförsöket. Han sade till domarna: ”Det finns inget bättre sätt att dö, än att ge sitt liv för sitt land. En sådan död skrämmar inte ärliga och uppriktiga män. Jag har bara haft ett syfte, nämligen att tjäna det olyckliga ryska folket.”

intelligentsia är värt något utan massorna. Uljanovs yngre bror Vladimir, senare känd som Lenin, växte upp under direkt påverkan av dessa fakta och slutsatser. Redan i unga år ställde han sig på marxismens grund och vände sig till proletariatet. Utan att för ett ögonblick tappa byn ur sikte, sökte han sig till bönderna via arbetarna. Från sina revolutionära föregångare ärvde han beslutsamhet, förmåga till självupppoffringar och vilja att löpa linan ut, och redan tidigt blev Lenin lärare för en ny generation intellektuella och avancerade arbetare. Arbetarna blev tillräckligt härdade av strejker och gatustrider, fängelse och exil. De behövde marxismen för att under absolutismen mörker lysa upp deras historiska väg.

Den första marxistiska gruppen uppstod bland emigranter 1883. Vid ett hemligt möte 1898 grundades det Ryska Social-Demokratiska Arbetarepartiet (vi kallade oss alla socialdemokrater på den tiden). 1903 splittrades partiet i bolsjeviker och mensjeviker. 1912 blev bolsjevikfraktionen slutligen ett självständigt parti.

Det lärde sig samhällets klassmekanik i kamp, under de enormt händelserika tolv åren 1905-1917. Det skolade kadrer som var lika duktiga på att ta initiativ som att underordna sig. Dess disciplinerade revolutionära handlingar hade sin grund i dess enhetliga lära, dess traditioner av gemensam kamp, och på tilltro till sitt prövade ledarskap.

Sådant var partiet 1917. Föraktat av den officiella "allmänna opinionen" och papperstigrarna i intelligentsians press, anpassade det sig till massrörelsen. Det kontrollerade fabriker och militärförbanden. Mer och mer vände sig bönderna till det. Om vi med "nationen" menar inte de privilegierade ledarna utan folkmajoriteten, det vill säga arbetarna och bönderna, så blev bolsjevikpartiet under 1917 ett verkligt nationellt ryskt parti.

I september 1917 gav Lenin, som tvingats under jorden, tecknet, "Krisen har mognat, upprorets timme har slagit". Han hade rätt. Kriget, jordfrågan och den nationella frågan hade fått de härskande klasserna att hamna i en återvändsgränd. Bourgeoisin tappade slutligen fattningen. De demokratiska partierna, mensjevikerna och socialistrevolutionärerna, gjorde slut på de sista resterna av förtroende som massorna hade till dem genom att stödja det imperialistiska kriget, och genom sin ineffektiva kompromiss- och eftergiftspolitik gentemot borgarklassen och feodalherrarna. Den nyväckta armén ville inte längre kämpa för imperialismens främmande mål. Bönderna bortsåg från de demokratiska råden och rökte ut godsägarna ur deras egendomar. De förtryckta nationaliteterna reste sig mot byråkratin i Petrograd. Bolsjevikerna dominerade de viktigaste arbetar- och soldatsovjeterna. Arbetarna och soldaterna krävde handling. Bölden var mogen. Det behövdes bara ett snitt med kniven.

Endast under dessa sociala och politiska förhållanden var upproret möjligt. Och därmed blev det också oundvikligt. Men man kan inte leka med upproret. Gud nåde den kirurg som är slarvig med kniven! Upproret är en konst. Det har sina egna lagar och regler.

Partiet genomförde oktoberupproret med kall beräkning och glödande beslutsamhet. Tack vare det segrade det nästan utan offer. Genom de segerrika sovjeterna ställde sig bolsjevikerna i ledningen för ett land som upptar en sjättedel av jordens yta.

Antagligen brydde sig majoriteten av mina åhörare inte alls om politik år 1917. Desto bättre. Den unga generationen har mycket intressant framför sig. Men de representanter för den äldre generationen som finns i salen minns säkert hur bolsjevikernas maktövertagande togs emot: som en kuriositet, som ett missförstånd, som en skandal, överhuvudtaget som en mardröm som skulle upphöra när dagen randades. Bolsjevikerna skulle försvinna inom tjugofyra timmar, en vecka, en månad, ett år. Tidsintervallet måste hela tiden förlängas. Världens makthavare rustade sig mot den första arbetarstaten: man startade inbördeskrig, invaderade gång på gång, inledde blockader. Så förflöt år efter år. Under tiden har sovjetmakten existerat i femton år.

Kan oktoberrevolutionen rättfärdigas?

”Ja”, kommer vissa motståndare att säga, ”oktoberäventyret visade sig vara mer livskraftigt än många av oss trodde. Kanske det inte ens var ett 'äventyr'. Men ändå är frågan lika aktuell: Vad har uppnåtts till detta höga pris? Genomfördes de bländande uppgifter som bolsjevikerna förkunnade efter revolutionen?”

Innan vi svarar vår hypotetiske motståndare måste vi anmärka att frågan i sig inte är ny. Tvärtom följde den i hämlarna på oktoberrevolutionen, sedan dagen för dess födelse.

Den franske journalisten Claude Anet, som befann sig i Petrograd under revolutionen, skrev så tidigt som 27 oktober 1917:

”Maximalisterna (som fransmännen kallade bolsjevikerna då) har gripit makten och den stora dagen är här. Äntligen, säger jag till mig själv, ska jag få skåda förverkligandet av det socialistiska paradiset som utlovats oss under så många år... Beundransvärda äventyr! En privilegierad position!” Etc., etc. Vilket äkta hat det låg bakom dessa ironiska hälsningsfraser! På morgonen efter erövringen av Vinterpalatset skyndade sig den reaktionäre journalisten att göra anspråk på en biljett till paradiset. Det har gått femton år sedan revolutionen. Med allt större skadeglädje påpekar våra fiender det faktum att Sovjetunionen inte ens idag är ett rike av utbrett välstånd. Varför då revolutionen och varför alla offer?

Ärade åhörare – tillåt mig anta att sovjetregimens motsättningar, svårigheter, misstag och brister inte är mindre kända för mig än för någon annan. Jag har personligen aldrig dolt dem, vare sig i mina tal eller mina skrifter. Jag har ansett och anser fortfarande att revolutionär politik, till skillnad från konservativ, inte kan grundas i ett förtigande av fakta. ”Att säga som det är” måste vara en arbetarstats främsta princip.

Men kritik, såväl som skapande verksamhet, måste sättas in i ett perspektiv. Subjektivism är en dålig rådgivare, speciellt i frågor av vikt. Tid måste mätas i förhållande till uppgifterna och inte utifrån enskilda infall. Femton år! Det är en stor del av en människas liv! Under den tidsperioden har inte så få av vår generation begravts och de som är kvar har fått många nya gråa hår. Men samma femton år är en obetydlig period i ett folks liv! Bara en minut på historiens klocka.

Det tog kapitalismen århundraden att hålla stånd i kampen mot medeltiden, höja nivån på vetenskapen och teknologin, bygga järnvägar och dra elledningar. Och sedan? Sedan kastade kapitalismen in mänskligheten i ett helvete av krig och katastrofer! Men socialismens fiender, det vill säga kapitalismens anhängare, ger bara socialismen ett och ett halvt decennium på sig för att inrätta paradiset på jorden med alla nödvändiga moderniseringar. Nej, vi tog aldrig på oss några sådana åligganden. Vi satte aldrig upp sådana tidtabeller.

Stora omvandlingar måste mätas med mått som står i proportion till dem. Jag vet inte om det socialistiska samhället kommer att likna det bibliska paradiset. Jag betvivlar det. Men i Sovjetunionen existerar det ännu ingen socialism. Den situation som råder är en övergångsperiod, full av motsättningar och tyngd av sitt arv, och dessutom pressat av de kapitalistiska staternas fiendlighet. Oktoberrevolutionen har förkunnat principen om ett nytt samhälle. Sovjetrepubliken är bara det första skedet i dess förverkligande. Edisons första lampa var mycket dålig. Vi måste kunna urskilja framtiden bland det första socialistiska uppbyggets alla fel och misstag.

Men de olyckor som haglar över människorna! Kan revolutionens resultat rättfärdiga de offer den orsakat? Det är en fåfäng fråga, helt igenom retorisk; som om historiska processer tillät redovisning av bokslut! Vi kan lika väl fråga oss, utifrån den mänskliga tillvarons svårigheter och elände, ”Är det värt att alls bli född?” Om vilket Heine skrev: ”Och dåren förväntar sig ett svar.” Sådana tungsinta funderingar har inte hindrat människor från att födas och att föda.

Självmod utgör även i dessa dagar av aldrig tidigare skådad kris lyckligtvis en obetydlig andel. Men folkmassor tar aldrig till självmord. När deras lidande blir outhärdligt söker de en utväg med hjälp av revolutionen.

Vilka är det förresten som blir indignerade över socialismens offer? I allmänhet samma personer som beredde vägen för krigsoffren, och som har förhållit eller åtminstone lätt anpassat sig till det. Nu är det vår tur att fråga: ”Var kriget berättigat? Vad har det givit oss? Vad har det lärt oss?”

Den reaktionäre historikern Hippolyte Taine beskriver i sin elfte pamflett mot den stora franska revolutionen, inte utan skadeglädje, det franska folkets lidande under jakobinernas diktatur⁸ och åren därefter. De som drabbades hårdast var städernas underklasser, plebejerna, vilka under namnet ”sansculotter” hade givit sitt hjärta för revolutionen. Nu stod de tillsammans med sina fruar och köade nätterna igenom bara för att komma tomhänta hem till den utsvultna familjen. Under revolutionens tionde år var Paris fattigare än någonsin. Taine använder noggrant utvalda, på ett konstgjort sätt sammanfogade fakta för att rättfärdiga sin förkrossande dom över revolutionen. Titta, plebejerna ville bli diktatorer och har störtat sig själv i misär!

Det är svårt att tänka sig ett mer andefattigt moraliserande. För det första, om revolutionen störtade landet i misär, så låg skulden för det i huvudsak hos de härskande klasserna, som tvingade folket till revolution. För det andra inskränkte sig inte den stora franska revolutionen till hungriga köer framför brödbutikerna. Hela det moderna Frankrike, ja i många avseenden hela den moderna civilisationen, uppstod ur den franska revolutionens syrabad!

Under det amerikanska inbördeskriget på 1860-talet dödades femhundra tusen personer. Kan man rättfärdiga dessa offer?

Ur de amerikanska slavägarnas och de brittiska härskande klassernas synvinkel – nej! Ur de färgades och den brittiske arbetarens synvinkel – absolut! Och ur den mänskliga utvecklingens synvinkel i sin helhet – utan tvekan. Ur inbördeskriget uppstod det nuvarande USA med sina obundna praktiska initiativ, sin rationaliserade teknologi och ekonomiska energi. På dessa framsteg kommer mänskligheten att bygga sitt nya samhälle.

Oktoberrevolutionen berörde djupare än sina föregångare det heligaste av heligt i samhället – nämligen ägandeförhållandena. Så mycket längre tid behövs för att revolutionen ska kunna visa sina nyskapande resultat på livets alla områden. Men omvandlingens allmänna inriktning är redan uppenbar: Sovjetrepubliken har ingen som helst anledning att hänga med huvudet och be om ursäkt inför sina kapitalistiska belackare.

Bokslut över oktoberrevolutionen

Det djupaste, mest objektiva och mest odiskutabla kriteriet lyder – framsteg kan mätas i den samhällsleliga produktivitets tillväxt. Verkligheten har redan utvärderat oktoberrevolutionen ur denna synvinkel. De socialistiska organisationsprinciperna har för första gången i historien visat sin förmåga att på kort tid inregistrera aldrig tidigare skådade produktionsresultat.

Industrins utvecklingskurva i Ryssland, uttryckt i grova siffror, är som följer, med index 100 år 1913, det sista året före kriget. År 1920, inbördeskrigets höjdpunkt, är industrins bottennivå – bara 25, det vill säga en fjärdedel av produktionen före kriget. 1925 steg den till 75, det vill säga 3/4 av produktionen före kriget; 1929 omkring 200, 1932 300, det vill säga tre gånger så mycket som strax före kriget.

⁸ **Jakobiner**, ett populärt namn för medlemmarna i *Förbundet för konstitutionens vänner*, som ledde den franska revolutionen.

Bilden blir än mer slående om man jämför med internationella index. Mellan 1925 och 1932 minskade industriproduktionen i Tyskland med en och en halv gång, i Amerika halverades den, i Sovjetunionen har den fyrdubblats. Siffrorna talar för sig själva.

Jag ämnar inte förneka eller dölja sovjetekonomins avigsidor. Industrins resultat påverkas enormt av jordbrukets ogynnsamma utveckling. Jordbruket har ännu inte avancerat till socialistiska metoder, men har ändå tvingats in på kollektiva vägar utan nödvändiga förberedelser, på ett byråkratiskt snarare än tekniskt och ekonomiskt sätt. Det är en betydelsefull fråga, som emellertid går utanför min föreläsnings rammar.

Jag måste också göra en annan reservation angående de siffror som nämnts. De otvetydiga och på sitt sätt lysande resultaten av Sovjetunionens industrialisering kräver en starkare ömsesidig anpassning av ekonomins olika delar, att få dem i dynamisk jämvikt, och följaktligen öka deras produktivitet. Här är stora svårigheter och bakslag oundvikliga. Socialismen uppstår inte i fulländad form ur femårsplanen, på samma sätt som Minerva uppstod ur Jupiters huvud, eller Venus ur havets skum. Framför den står årtionden av envetet arbete, misstag, korrigeringar och omorganiseringar. Låt oss dessutom inte glömma att socialismen genom själva sin karaktär bara kan fullbordas i internationell skala. Men även det mest ogynnsamma bokslut av de resultat som hittills uppnåtts, kan bara visa på fel i de preliminära beräkningarna, fel i planen, och misstag hos ledarna. På intet sätt kan de tillbakavisa det empiriskt fastslagna faktum, att man med hjälp av socialistiska metoder kan höja det kollektiva arbetets produktivitet till oanade höjder. Detta framsteg av världshistorisk betydelse kan ingen eller inget ta ifrån oss.

Efter detta är det knappast värt besväret att slösa tid på klagomålen att oktoberrevolutionen har lett till civilisationens förfall i Ryssland. Det påstår de bekymrade härskande kretsarna. Den feodalt-borgerliga "civilisation" som störtades av det proletära upproret var inget annat än ett uppiffat barbariskt samhälle. Samtidigt som det var otillgängligt för det ryska folket tillförde det inget nytt till mänsklighetens rikedomar.

Men även med avseende på denna civilisation, som är så begråten av de vita emigranterna, måste vi ställa frågan mer exakt – på vilket sätt förfaller den? Bara i ett avseende: minoritetens monopol över civilisationens rikedomar har krossats. Men alla kulturella värden i den gamla ryska civilisationen är orörda. De bolsjevickiska hunnerna har varken ödelagt vetenskapens erövringar eller konstens skapelser. Tvärtom samlade de noggrant ihop den mänskliga skapelseförmågans monument och ställde upp dem i tur och ordning. Tsardömet, adelns och borgarklassens kultur har blivit museiföremål.

Folket är flitiga besökare på dessa museer. Men de bor inte i dem. De lär sig. De bygger. Enbart det faktum att oktoberrevolutionen lärde det ryska folket, de dussintals folken i det tsaristiska Ryssland, att läsa och skriva, sätter den oändligt högre än hela den föregående ryska civilisationen.

Oktoberrevolutionen har lagt grunden till en ny civilisation som är avsedd för alla, och inte bara för ett utvalt fåtal. Detta känner massorna i hela världen. Därav deras sympati för Sovjetunionen, lika brinnande som en gång hatet mot Tsarryssland.

Ärade åhörare – ni vet att människans språk är ett oersättligt verktyg, inte bara för att namnge händelser utan också för att utvärdera dem. Genom att sortera bort alla tillfälligheter, oväsentligheter och ovidkommande saker, införlivar det saker som är viktiga och karakteristiska. Lägga märke till med vilken finess de civiliserade nationernas språk har urskilt två epoker i Rysslands utveckling. Adelns kultur frambringade så barbariska företeelser som tsaren, kosacken, pogromer, nagajka. Ni känner till dessa ord och deras betydelse.⁹ Oktoberrevolutionen tillförde

⁹ Begrepp från tsartiden: pogrom, en organiserad massaker av hjälplösa människor, ursprungligen riktat mot judar i Ryssland; nagajka, piska.

världens språk ord som bolsjevik, sovjet, kolchos, Gosplan, Pjatiletka.¹⁰ Här faller den praktiska språkvetenskapen sin historiska dom!

Denna stora revolutions mest djupgående betydelse, som också är den svåraste att genast bedöma, består av det faktum att den formar och härdar folkets karaktär. Uppfattningen om det ryska folket som långsamt, passivt, melankoliskt och mystiskt är utbredd och ingen slump. Den har sina rötter i det förgångna. Men i väst har man inte tillräckligt beaktat de vittgående förändringar som revolutionen orsakat hos folket. Och kunde det ha varit på annat sätt?

Var och en med erfarenhet från livet kan påminna sig människor, vilka som unga var mottagliga, känslofulla och känsliga, men som senare under inverkan från mäktiga moraliska drivkrafter blir förhärdade och omöjliga att känna igen. I en nations liv åstadkoms sådana förändringar av revolutioner.

Februariupproret mot enväldet, kampen mot adeln, mot det imperialistiska kriget, för fred, för jord, för nationell jämlikhet, oktoberupproret, störtandet av bourgeoisin och de partier som försökte få till stånd en överenskommelse med borgarklassen, tre års inbördeskrig längs en 800 mil lång front, åren av blockad, svält, misär och epidemier, åren av ekonomiskt återuppbygge, nya svårigheter och försakelser – detta är en hård men bra skola. En tung hammare krossar glas men härdar stål. Revolutionens hammare härdade stålet i folkets karaktär.

”Vem kan tro”, skrev en tsaristisk general, Zalesskij, indignerat kort efter upproret, ”att en portvakt eller nattvakt plötsligt ska bli överdomare, skötare bli sjukhusdirektörer, frisörer bli ämbetsmän, korpraler bli överbefälhavare, daglönare bli borgmästare, låssmeder bli fabriksledare?”

”Vem kan tro?” De måste tro det. De kunde inte göra annat än tro det, när korpralerna besegrade generalerna, när borgmästaren – gårdagens arbetare – knäckte den gamla byråkratins motstånd, när vagnssmörjaren ställde i ordning transportsystemet, när låssmeden i egenskap av direktör gjorde industriutrustningen användbar. ”Vem kan tro?” De kan bara försöka att inte tro.

Många utländska observatörer förklarade de sovjetiska folkmassornas utomordentliga uthållighet under revolutionsåren med den ryska naturens ”passivitet”. Vad otidsenligt! De revolutionära massorna genomlider sina umbäranden tålmodigt men inte passivt. Med sina egna händer skapar de sig en bättre framtid, och de vill skapa den till varje pris. Låt bara klassfienden försöka genomdriva sin vilja mot dessa tålmodiga massor! Nej, det är bäst att han inte försöker!

Revolutionen och dess plats i historien

Låt oss nu slutligen försöka slå fast oktoberrevolutionens plats inte bara i Rysslands utan i hela världens historia. Under 1917, på åtta månader, korsades två historiska kurvor. Februariupproret – det försenade ekot från de stora strider som under de senaste århundraden genomförts i Holland, England, Frankrike, nästan hela Europa – ingår i raden av borgerliga revolutioner. Oktoberrevolutionen förkunnar och inleder proletariats herravälde. Det var världskapitalismen som led sitt första stora nederlag i Ryssland. Kedjan brast i sin svagaste länk. Men det var kedjan som brast, och inte bara länken.

Kapitalismen är utlevad som världssystem. Den har slutat att fullfölja sin viktigaste uppgift, nämligen att öka mänsklighetens makt och välfärd. Mänskligheten kan inte stanna på den nivå den uppnått. Endast en kraftfull ökning av produktivkrafterna och en sund, planerad det vill säga socialistisk organisering av produktionen och distributionen, kan garantera mänskligheten – hela mänskligheten – en hygglig levnadsstandard och samtidigt ge den en värdefull frihet gentemot sin egen ekonomi. Frihet i två avseenden – för det första kommer människan inte längre att

¹⁰ Begrepp från sovjettiden: kolchos, kollektivjordbruk; Gosplan, den statliga planeringskommissionen, som hade ansvar för industrialiseringen; Pjatiletka, femårsplan.

tvingas ägna större delen av sitt liv åt fysiskt arbete. För det andra kommer hon inte längre att vara beroende av marknadslagarna, det vill säga av de blinda och mörka krafter som har vuxit upp bakom hennes rygg. Hon kommer att bygga upp sin ekonomi fritt, det vill säga i enlighet med en plan, vägled av en kompass. Denna gång är det fråga om att genomlysa samhället ordentligt, att avslöja alla dess hemligheter och underkasta alla dess funktioner under den kollektiva mänsklighetens förnuft och vilja.

I denna mening måste socialismen bli ett nytt steg i mänsklighetens historiska framsteg. För våra förfäder, som först beväpnade sig med stenyxor, representerade hela naturen en sammansvärjning mellan hemliga och fientliga krafter. Sedan dess har naturvetenskapen tillsammans med teknologin belyst naturen in i minsta skrymsle. Med hjälp av elektrisk energi bedömer fysikern atomkärnan. Den stund är inte avlägsen då vetenskapen lätt kommer att lösa alkemisternas gåta, och förvandla gödsel till guld och guld till gödsel. Där en gång naturens andar och demoner rasade, härskar nu människans vilja.

Men medan människan framgångsrikt kämpade med naturen, byggde hon upp sina förhållanden till andra människor på ett blint sätt, nästan som biet och myran. Försekat och obeslutsamt närmade hon sig det mänskliga samhällets problem. Hon började med religionen och fortsatte med politiken. Reformationen innebar den borgerliga individualismens och rationalismens seger på ett område som hade behärskats av döda traditioner. Från kyrkan gick det kritiska tänkandet vidare till staten. Läran om folkets suveränitet och människans och medborgarens rättigheter föddes i kampen mot enväldet och de medeltida godsens, och den växte sig allt starkare. På detta sätt uppstod det parlamentariska systemet. Det kritiska tänkandet trängde in på statsförvaltningens område. Demokratins politiska rationalism var den revolutionära bourgeoisins främsta landvinning.

Men mellan naturen och staten står det ekonomiska livet. Teknologin befriade mänskligheten från de gamla elementens – elden, vattnet, jorden och luften – tyranni, bara för att underkasta henne under sitt eget tyranni. Människan upphörde att vara slav under naturen, men blev istället slav under maskinen, och ännu värre slav under tillgång och efterfrågan. Den nuvarande världskrisen vittnar på ett särskilt tragiskt sätt om hur människan, som kan dyka till havets botten, som kan flyga upp till stratosfären, som kan tala med hjälp av osynliga vågor, hur denna stolta och modiga härskare över naturen förblir slav under sin egen ekonomis blinda krafter. Vår tidsålders historiska uppgift består av att ersätta marknadens okontrollerade spel med förnuftig planering, av att behärska produktivkrafterna, tvinga dem att arbeta tillsammans i harmoni och lydigt tjäna mänsklighetens behov. Bara på denna nya grundval kommer människan att kunna sträcka ut sina trötta ben, och – varje man och kvinna, inte bara ett utvalt fåtal – bli en fullvärdig medlem på tänkandets område.

Människans framtid

Men detta är ännu inte vägens slut. Nej, det är bara början. Människan kallar sig skapelsens krona. Hon har i viss mån rätt i detta anspråk. Men vem har påstått att dagens människa är den sista och främsta representanten för arten homo sapiens? Nej, fysiskt såväl som andligt är hon långt ifrån fulländad, biologiskt alltför tidigt född, kraftlös i sitt tänkande, och utan en ny organisk jämvikt.

Det är sant att mänskligheten mer än en gång har frambringat jättar på tankens och handlingens område, personer som höjt sig över sina samtida likt toppar i en bergskedja. Den mänskliga rasen har rätt att vara stolt över Aristoteles, Shakespeare, Darwin, Beethoven, Goethe, Marx, Edison och Lenin. Men varför är de så sällsynta? Framför allt därför att de, nästan utan undantag, härstammar ur över- och medelklasserna. Frånsett vissa sällsynta undantag kvävs de gnistor av begåvning, som uppstår bland de förtryckta folklagren, innan de hinner flamma upp. Men också därför att processen att skapa, utveckla och skola en mänsklig varelse i huvudsak är slumpens skördar, och inte belyses av teori och praktik, inte underställs medvetandet och viljan.

Antropologin, biologin, fysiologin och psykologin har samlat på sig berg av kunskap, för att inför mänskligheten till fullo ställa uppgiften att fullända och utveckla kropp och själ. Under Sigmund Freuds inspirerade handledning har psykoanalysen lyft på locket till den källa som med ett poetiskt ord brukar kallas "själen". Och vad har man funnit? Vårt medvetna tänkande är bara en liten del av de mörka psykiska krafternas arbete. Dykare stiger ned till havsbotten och fotograferar mystiska fiskar. Det mänskliga tänkandet måste tränga ned till botten av sina egna psykiska källor, och sprida ljus över själens mest mystiska drivkrafter och underkasta dem förnuftet och viljan.

När människan väl har gjort sig av med sitt eget samhälles anarkistiska krafter, så kommer hon att börja analysera sig själv i kemistens mortel och retort. För första gången kommer människan att betrakta sig själv som råvara, eller i bästa fall en fysisk och psykisk halvprodukt. Socialismen kommer att innebära ett språng från nödvändighetens till frihetens rike, även i den meningen att dagens människa, med alla sina motsättningar och bristande harmoni, kommer att bereda vägen för en ny och lyckligare ras.

Översättning: Göran Källqvist

Översatt ur **Leon Trotsky Speaks**, Pathfinder Press 1972.